

Το Οινοπωλείο του Νικόδημου στη Λάρισα και οι φωτογραφίες του Αβραάμ Παυλίδη

Μπίλη Βέμη

Αρχαιολόγος, λέκτορας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Υπάρχουν πόλεις της Ελλάδας που νομίζεις πως έχασαν κάθε χαρακτηριστικό της φυσιογνωμίας τους στον βωμό της αντιπαροχής, της ανώνυμης πολυκατοικίας, της βιασύνης για άχαρα τετραγωνικά χωρίς πράσινο. Κι όμως, κάποιες εστίες αντιστέκονται, κάποιοι άνθρωποι (πέρα από τους εντεταλμένους αρχαιολόγους, συντηρητές και αρχιτέκτονες) συνασπίζονται γύρω από έναν πνεύμονα αρμονίας, καλαισθησίας, κάποιο κτήριο ή αρχιτεκτονικό σύνολο του παλιότερου ή και του πιο πρόσφατου παρελθόντος –έναν εγκαταλειμμένο μύλο, ένα πέτρινο, ιστορικής σημασίας σπίτι, ένα εκκλησάκι (πρόσφατο παράδειγμα αυτό του Αγίου Ελισσαίου στην Πλάκα)– με τα σημάδια της ζωής, της ιστορίας και της μαστορίας πάνω του, και, αναγνωρίζοντας αυτό που αντιπροσωπεύει η ύπαρξή του στη σύγχρονη πόλη, βρίσκουν τρόπους να το υπηρετήσουν, απολαμβάνοντας ως συνέπεια της στάσης τους, την ευεργετική επίδρασή του στην καθημερινή ζωή τους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα σεβασμού και διατήρησης της πολιτισμικής κληρονομιάς από ευαισθητοποιημένους πολίτες αποτελεί το Οινοπωλείο του Νικόδημου στη Λάρισα που, τον Μάιο του 2005*, υπήρξε η αφορμή για

μια έκθεση φωτογραφίας με θέμα «Εστίες παράδοσης» και μια γιορτή που τίμησε πρόσωπα και επετείους, αλλά πρώτα απ' όλα την ίδια την πόλη της Λάρισας και τους κατοίκους της. Η γιορτή οργανώθηκε για να τιμήσει καταρχήν τη μνήμη

1. Οινοπαραγωγείο
Νικ. Νικόδημου, εξωτερικό
(φωτ. Α. Παυλίδη, 13.4.2005).

2. Λεπτομέρεια του εξωτερικού του οινοπρωτογενείου (φωτ. Α. Παυλίδη, 13.4.2005).

3. Λάρισσα, Οινοπρωτογενείο Νικ. Νικόδημου, εσωτερικό (φωτ. Α. Παυλίδη, 13.4.2005).

του ιδιοκτήτη του Οινοπρωτογενείου, Ευάγγελου Νικόδημου, και την εικοσαετή προσπάθεια ενός τοπικού συλλόγου για τη διατήρηση της αυθεντικής φυσιογνωμίας και της ζωής του οινοπρωτογενείου μέσα από μια νέα χρήση. Ταυτόχρονα, η διοργάνωση μιας φωτογραφικής έκθεσης, ως μέρος της γιορτής, τίμησε το έργο του φωτογράφου Αβραάμ Παυλίδη, που με τον δικό του τρόπο, έχει επίσης κάνει στόχο της ζωής του τη διάσωση της παράδοσης απ' άκρη σ' άκρη της Ελλάδας, δίνοντας μια μάχη με τον χρόνο που εξαφανίζει γοργά τα υλικά σημάδια ενός χρονικά πρόσφατου, αλλά ήδη πολύ μακρινού παρελθόντος.

Το Οινοπρωτογενείο του Νικόδημου: ένα παράδειγμα συλλογικής διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς

Το 1985, μια ομάδα Λαρισαίων δημιουργεί τον «Σύλλογο Φίλων της Ζωντανής Παράδοσης» για να ξαναδώσει ζωή σε ένα παλιό οινοπρωτογενείο που έμενε κλειστό, μα άθικτο, από τη στιγμή που ολοκλήρωσε τον πρώτο κύκλο της δημόσιας ζωής του. Ο Ευάγγελος Νικόδημος, ο επωνομαζόμενος Κρασσοάς, γεννήθηκε το 1907, έναν χρόνο αφότου ο πατέρας του Νικόλαος έχτισε το ισόγειο οινοπρωτογενείο του στην οδό (σημερα) Καραϊσκάκη 2, στο κέντρο της Λάρισσας, κοντά στην πλατεία της Νομαρχίας και πίσω από τα ιστορικά Γυμνάσια 1ο και 4ο της πόλης. Με τα λόγια του ίδιου του Νικόδημου «φτιάγαμε και πουλάγαμε κρασί». Όλη η Λάρισσα αγόραζε από εκεί το κρασί της.

Το 1930 το μαγαζί μετατράπηκε, ακολουθώντας τις ανάγκες της εποχής, σε οινοπρωτογενείο και λειτουργήσει έτσι μέχρι το 1982, που έκλεισε λόγω γήρατος του ιδιοκτήτη. Στην Κατοχή, οι Γερμανοί το είχαν επιτάξει για αποθήκη. Όταν ο σύλλογος πρότεινε στον γέροντα Νικόδημο να το ξαναανοίξουν με ευθύνη τους σαν εντευκτήριο του συλλόγου και εστιατόριο, εκείνος δέχτηκε με χαρά, ιδιαίτερα από τη στιγμή που κατάλαβε ότι θα σεβαστούν τη μορφή και τα αντικείμενα που περιείχε, μαζεμένα όλα, τακτοποιημένα και στολισμένα με το χέρι του. Λειτουργήσει έτσι –και λειτουργεί και σήμερα, εκλεκτός και εμπληματικός, για όσους τον γνωρίζουν, χωρίς της Λάρισσας– κλείνοντας άλλα είκοσι χρόνια ζωής, χάρη στον σεβασμό του χώρου από τους κληρονόμους του αλλά και στην ακόμητη φροντίδα του συλλόγου. Ο Ευάγγελος Νικόδημος πέθανε το 2004.

Αλλά τι σημαντικό διαθέτει το οινοπρωτογενείο του Νικόδημου, που το κάνει άξιο διατήρησης και σημείο αναφοράς για την ιστορία και τη ζωή της πόλης; Την πρώτη φορά που, καλεσμένη από Λαρισαίους, βρέθηκα στο εστιατόριο που στεγάζεται στο παλιό οινοπρωτογενείο, την ευχάριστη αίσθηση που ένιωσα μπαίνοντας, διαδέχτηκαν σύντομα αισθήματα θαυμασμού, δέους και ενθουσιασμού για τις λεπτομέρειες που αποκαλύπτονταν στη λεπτομερέστερη παρατήρηση. Η μαγεία του χώρου που κατακτά αυθόρμητα και άμεσα το φρέσκο μάτι του πρωτοεπισκεπτόμενου, οφείλεται στο ότι εδώ δεν αντικρίζεις ένα, καλόγουστο έστω, ντεκόρ παραδοσιακής έμπνευσης,

4. Λάρισσα, Οινόπνευμαλείον Νίκ. Νικόδημου, εσωτερικό (φωτ. Α. Παυλίδη, 7.7.2005).

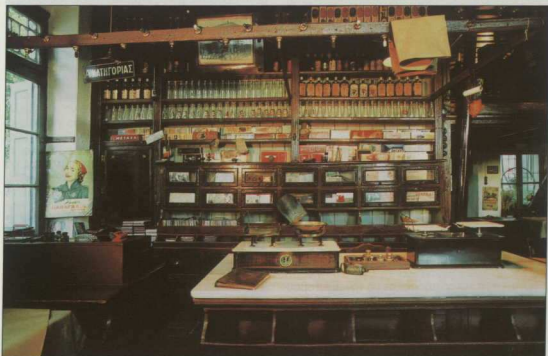
αλλά έναν αυθεντικό χώρο παλιού μαγαζιού, που επιβίωσε παρ' έλπιδα από τη λαίλαπα της αντιπαροχής με όλα του τα αντικείμενα και εξαρτήματα και διατηρεί τη λάμψη και τη ζεστασιά, που μόνο η ζωή που φιλοξενεί μέσα του μπορεί, χάρη στη συνεχιζόμενη χρήση του, να εξασφαλίσει.

Πρόκειται για ένα διατηρητέο κτήριο των αρχών του εικοστού αιώνα, πετρόχτιστο και ψηλοτάβανο (εικ. 1, 2), όπου στο ισόγειο στεγάζεται το μαγαζί και στον πάνω όροφο η κατοικία του ιδιοκτήτη. Ένα σπίτι αρχέτυπο, με το πατάρι του

μαγαζιού (εικ. 3) και το κελάρι να κρατούν ακόμη τις χαρακτηριστικές μυρωδιές που τα συνοδεύουν, με μυστήριο και ζεστασιά, που προέρχεται και από το ξύλο των επενδύσεων με τα ράφια στους τοίχους και από την ανάσα των αντικειμένων, που όλα τους εκεί μέσα διαθέτουν κάτι που δεν κατασκευάζεται και δεν αγοράζεται, την πατίνα του χρόνου.

Πραγματικά, το μοναδικό αυτό μαγαζί έχει το γνώρισμα να διατηρεί ανέπαφο και πλήρη¹ όλον τον παλιό εξοπλισμό του, νταμιτζάνες, ζυ-

¹ Ολοκληρωτικό κελάρι με 76 διαφορετικούς οίνους 2005 (φωτ. Α. Παυλίδη).

5. Λάρισσα, Οινόπνευμαλείον Νίκ. Νικόδημου, εσωτερικό (φωτ. Α. Παυλίδη, 7.7.2005).

γαριές, χωνιά, τιμοκαταλόγους, όπως και πολλά στοιχεία από τα παλιά εμπορεύματα, άδεια μπουκάλια, χάρτινες κούπες παλιών τσιγάρων, κουτιά αποθήκευσης (εικ. 4, 5) αλλά και διακοσμητικά αντικείμενα, λαμπιόνια και φωτογραφίες. Αρκετά από αυτά δεν έχουν από μόνο τους κάποια ιδιαίτερη αξία, αλλά όλα μαζί, και μάλιστα στη θέση ακριβώς που τα τοποθέτησε με την προσωπική του αίσθηση της αρμονίας το χέρι του παλιού ιδιοκτήτη, αποτελούν ένα αδιάσπαστο σύνολο: σαν τη φωτιά, που όσο τα ξύλα είναι μαζί, καίνε και παράγουν θάλασσο, μα όταν τα ξεχωρίσεις, η φωτιά σβήνει. Φαντάζεται κανείς τον Νικόδημο να συλλέγει (γιατί υπήρχε όντως συλλέκτης κάθε είδους χρηστικών αντικειμένων, τα οποία στέγαζε στον χώρο του μαγαζιού του και στην εξωτερική αυλή και είχε τα χαρακτηριστικά του συλλέκτη που, μεταξύ άλλων, νοιάζεται για την τύχη και την επιβίωση της συλλογής του) και να βρίσκει μια θέση για το καθέτι: αρίστες της Βουγιουκλάκη με καστανά μαλλιά, φωτογραφίες των Βασιλέων, παλιούς τιμοκαταλόγους του μαγαζιού, άδεια κλουβιά πουλιών, τίποτε δεν πετά. Ο χώρος που διαμορφώνουμε ζώντας γίνεται έτσι κι αλλιώς καθρέφτης της ψυχής και του γούστου μας, αλλά ταυτόχρονα διαπιστώνεται και μεταφέρεται κάτι απ' το άρωμα και την περιπέτεια αίσθησης της εποχής μας. Αυτό που ο Ρέιμوند Γούλιας επιχειρείσε να ορίσει και να αποδώσει με τον όρο «δομή της αίσθησης»², αυτό που γίνεται άπιαστη πραγματικότητα για τις επόμενες γενιές, που όμως προσπαθούν να αποσπασματικά στοιχεία και μαρτυρίες να ανασυστήσουν. Το ιδιαίτερο λοιπόν με αυτά τα κλειστά σύνολα, όπως το ονομαζέται του Νικόδημου, είναι πως, σαν σπάνιες κινεζικές, διακρίθουν ανέπαφη την αύρα και την αυθεντικότητα του πολιτισμού και της χρονικής στιγμής που τα δημιούργησε. Διατηρούν σε σημαντικό βαθμό και υποβάλλουν την, κατά τα άλλα απόρροια για τους μεταγενέστερους κάθε εποχής, «δομή της αίσθησης». Η επαφή μαζί τους μας φέρνει με φυσικότητα και αμεσότητα σ' έναν άλλο χρόνο: καταργεί τον γραμμικό, μονοδιάστατο χρόνο και νιώθουμε σύγχρονοι με άλλες εποχές, βίωμα πολύτιμο.

Η διατήρηση του ονομαζέται του Νικόδημου στη Λάρισα αποτελεί ένα σπάνιο και αξιόβαστο για τα ελληνικά δεδομένα γεγονός και οφείλεται καταρχήν στην αξία του αλλά και στην καλή του τύχη. Η αξία του έγκειται στο ότι είναι μαγαζί που οργανώθηκε από τα χέρια ενός ανθρώπου με αρخονιά, που του άρεσε το ωραίο και φρόντιζε το περιβάλλον όπου ζούσε κι εργαζόταν (δεν χρειάζεται να τον έχουμε γνωρίσει προσωπικά για να νιώσουμε πως το ονομαζέται ήταν το καμάρι του). Η τύχη του είναι πως η αξία του αυτή αναγνωρίστηκε από τον «Σύλλογο Φίλων της Ζωντανής Παράδοσης» που ανέλαβε πριν είκοσι χρόνια να διατηρήσει ζωντανό τον χώρο. Βρήκε μια χρήση που του ταιριάζει, αλλά και να του εξασφαλίζει τη ζωή αντί για την εγκατάλειψη και το πρόσφερε με την πρωτοβουλία του αυτή σαν ζωντανό κύταρο στη σύγχρονη πόλη. Δεν άλλαξαν τίποτα –αυτή ήταν και η επιθυμία του Νικόδημου– δεν έβαλαν στο ονομαζέται κάτι που να προσβάλλει τη φυσιογνωμία του, δεν υπάρχουν φάλτσα, πλαστικές κάρ-

κλες, άσχετα φωτιστικά. Η μουσική που ακούγεται τις ώρες της λειτουργίας του είναι διαλέγτη, το φαγητό ιδιαίτερο και προσεγγιμένο χωρίς εκκεντρικότητα, οι άνθρωποι που εργαζόταν εκεί φιλικό και διακριτικό.

Σε άλλες χώρες, τέτοιο χώρο έχουν διαφυλάξει σε μεγάλο ποσοστό και φιλοξενούν γενιές και γενιές θαμώνων, πελατών ή επισκεπτών. Ας θυμηθούμε, πρόχειρα, τα περίφημα παρισιανά καφέ στη Σαιντ-Ζερμαίν ντε Πρε, ή στο Μονπαρνέ, στέκια καλλιτεχνών και διανοουμένων – σε αντίθεση με την Αθήνα, που δυστυχώς δεν στάθηκε ικανή να διατηρήσει ούτε ένα από τα ιστορικά της καφενεύια, όπως το πατάρι του Λουμίδη ή τα ζαχαροπλαστεία του Ζόναρα ή του Φλόκα. Σε άλλες περιπτώσεις, παλιά καταστήματα, εργαστήρια, κουρεία, μεταφέρονται συνολικά μέσα σε ένα μουσείο, όπου αναπαριστούν δρόμο των πόλεων με όλα τους τα μαγαζιά, όπως ήταν τον 19ο αιώνα. Χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα συναντούμε στο Μουσείο της Πόλης, στο Γιορκ της Αγγλίας, αλλά και το περίφημο Iron Bridge Gorge της ίδιας χώρας, όπου έχει ανασυσταθεί ένα ολόκληρο χωριό, και οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις του –του 19ου αιώνα– ξαναζούν σε πλήρη λειτουργία. Στην περίπτωση μας, δεν χρειάζεται καμιά μεταφορά σε μουσείο, ή συμπλήρωση! Το ονομαζέται του Νικόδημου είναι ολόκληρο μουσείο από μόνο του και αξίζει να διατηρηθεί ακέραιο, όπως μέχρι σήμερα το σεβάστηκαν ο χρόνος και οι άνθρωποι. Θα διατηρηθεί άραγε και στο μέλλον χωρίς σημαντικές απώλειες;

Για να επιβιώσουν τα ίχνη άλλων εποχών στον σημερινό ιστό των πόλεων, θέλουν την αναγνώριση του ρόλου τους και στη σύγχρονη ζωή, τη συνειδητοποίηση πως τα έχουμε ανάγκη, ότι δεν μας ανήκουν παρά πρόσκαιρα, και ότι πρέπει να διατηρηθούν και για τις επόμενες γενιές. Δεν αρκούν τα αρχαία μόνο μνημεία, ούτε οι εθνικά μόνο προβεβλημένες ιστορικές περιόδους. Όλες οι εποχές και οι διαφορετικές ανθρώπινες ομάδες, που δημιούργησαν χαρακτηριστικά και αξιόλογα έργα και μορφές ζωής σε κάθε τόπο, αξίζει να αντιπροσωπεύονται και καμιά δεν πρέπει να εξαφανίζεται, να αποκλείεται από τη μνήμη και την αναγνώριση και αποδοχή της ύπαρξής της³. Η ελληνική κοινωνία χρειάζεται να ωριμάσει, να εκπαιδευθεί σ' αυτό, και να φροντίσει να μην γίνουν άλλες, ανώφελες καταστροφές. Όσο για την παράδοση, μένει ζωντανή όταν παραβλέπεται, όταν δηλαδή βρίσκει χέρια να την παραλάβουν και να τη συνεχίσουν, αφομοιώνοντας την ουσία της και όχι χρησιμοποιώντας τη σαν ανώδυνο φοκλόρ, κατανοώντας ότι δεν υπάρχει γνήσια καινοτομία χωρίς τη γνώση του τι προϋπήρξε. Αυτό το γνωρίζουν πολύ καλά όλοι οι σημαντικοί αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες, τεχνίτες, επιστήμονες. Στην Αθήνα, για παράδειγμα, προβλέπεται η διαμόρφωση ενός παλιού κτηρίου σε φοιτητικό Ερνάειο, για να μπορούν οι υποψήφιοι αρχιτέκτονες να βιώσουν προσωπικά πως είναι η ζωή σε ένα οικημά διαφορετικής κατασκευής από τα σημερινά μπρετονέια κλουβιά.

Σήμερα χρησιμοποιούμε τα μνημεία και τα μουσεία για την εκπαίδευση των παιδιών και των νέων μας⁴ και οι εκπαιδευτικοί προτομοιάζονται

από τις αρχικές σπουδές τους, σε μερικά τουλάχιστον πανεπιστημιακά τμήματα, να τα επισκέπτονται στο πλαίσιο πολλών μαθημάτων αλλά και συμπληρωματικά προς το Αναλυτικό Πρόγραμμα, κατανοώντας την πολλαπλή και ζωτική σημασία αυτών των επισκέψεων. Τα αρχιτεκτονικά σύνολα –γεωινίες, οικισμοί, ιστορικές πόλεις– είναι σημαντικά, αλλά ακόμη και τα μεμονωμένα κτήρια που επιβίωσαν χρειάζονται τον σεβασμό και τη φροντίδα μας. «Οι γενεές κοιμήθηκαν», σχετικά με την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς ιδίως του νεότερου ελληνικού πολιτισμού, όπως χαρακτηριστικά είχε πει ο γνωστός ερευνητής και μελετητής του Στέλιος Παπαδόπουλος, «τώρα, χρειάζονται γενναίοι!».

Επιστρέφοντας στη Λάρισα, είτε το θέλουμε είτε όχι, είμαστε υποχρεωμένοι να αναγνωρίσουμε πως για τον επισκέπτη της, όπως ακριβώς ισχύει και για κάθε άλλη πόλη, τα μνημεία της ιστορίας της και το φυσικό και ιδιαίτερο κάλλος της, όσο παραμένει ορατό και δεν έχει υποβαθμιστεί και καταστραφεί από την άναρχη και άσχημη δόμηση, είναι τα στοιχεία που την ξεχωρίζουν από τις άλλες πόλεις, της δίνουν τον χαρακτήρα και την εμβληματική της εικόνα, και όχι οι εκατοντάδες ανώνυμες πολυκατοικίες. Ίσως στην περιοχή της Λάρισας, ο «Νικόδημος» να είναι πια το τελευταίο μέρος για να δείξει κανείς τι είναι ένα κελάρι, ή πώς ήταν ένα μαγαζί και σπίτι των αρχών του 20ού αιώνα και μάλιστα πώς λειτουργούσε. Το σινωπαιείο του Νικόδημου είναι, χωρίς αμφιβολία, ένα μνημείο της πόλης.

Η παράδοση και οι φωτογραφίες του Αβραάμ Παυλίδη

Τη γνωριμία μου με το σινωπαιείο διαδέχτηκε, κατά μια ευτυχή συγκυρία, λίγο αργότερα, η συνάντησή μου με τις φωτογραφίες του Αβραάμ Παυλίδη. Ο Παυλίδης ασχολείται συστηματικά με τη φωτογραφία από το 1990. Η φωτογραφία «αποτελεί την φυσική προέκταση της έντονης ταξιδιωτικής του δραστηριότητας και της επιθυμίας του να καταγράφει χώρους επαγγελματικούς, λατρευτικούς, ιδιωτικούς που φέρουν ιδιαίτερο φορτίο μνήμης και παράδοσης»⁶.

Έχει το πάθος του *συλλέκτη των εσωτερικών χώρων*, που σχετίζονται με το πρόσφατο παρελθόν της Ελλάδας και η ματιά του αιχμαλωτίζει στο φιλμ τα ίχνη του χειροποίητου πολιτισμού που την χαρακτήριζε. Σπάνια περιλαμβάνει στα θέματά του τη φυσική παρουσία των ανθρώπων που, όταν υπάρχουν, σκηνοθετούνται με τρόπο που αναδεικνύει την ενότητα του χώρου και του νοικοιού, πράγματα κι άνθρωποι έχουν το ίδιο ήθος, την ίδια μοίρα. Αλλά και όταν οι άνθρωποι απουσιάζουν, όπως στην περίπτωση των φωτογραφιών του σινωπαιείου του Νικόδημου, μα ακόμα και στους εγκαταλεηθένους χώρους, έχουμε την εντύπωση πως οι άνθρωποι ήταν πριν λίγο εκεί. Οι φωτογραφίες του καταφέρνουν να μεταδώσουν το μυστήριο, το δέος και την αίσθηση του ιερού που νιώθει ο αρχαιολόγος, όταν ανοίγει ξαφνικά έναν παλιό θάλαμο και νιώθει να αγγίζει σωματικά το παρελθόν άλλων ανθρώπων

6. Θεσσαλονίκη, Κουρεϊόν, Πλ. Προκλαίμων, Μάιος 1999 (φωτ. Α. Παυλίδη).

με τα δαχτυλά του. Μας επιβάλλουν τη σιωπή και τον στοχασμό πάνω στη μοίρα αυτών των μορφών ζωής, αυτών των χώρων και αυτών των ανθρώπων, μας οδηγεί να αναλογιστούμε τη σχέση μας μαζί τους που γίνεται έτσι προσωπική και όχι απρόσωπη υπόθεση. Μας θυμίζει πόσο μας αφορούν, κατά έναν μυστηριώδη και καθόλου προφανή τρόπο. Πάντως, είναι δύσκολο να παραμερίσουμε αδιάφοροι.

Στην έκθεση των φωτογραφιών του Παυλίδη τον Μάιο του 2005 στη Λάρισα, ο «Νικόδημος» ήταν παρών με τρεις φωτογραφίες (εικ. 3, 4, 5). Ένα από τους κύριους στόχους της έκθεσης,έρα από το ότι το θέμα της, «Εστίες Παράδοσης», ανταποκρινόταν στους σκοπούς του «Συλλόγου των φίλων της ζωντανής παράδοσης», ήταν να επιτρέψει και να προκαλέσει την τοπική κυρίως κοινωνία να δει το οινοπώλειο του Νικόδημου σε ένα άλλο πλαίσιο, σε αυτό μιας καλλιτεχνικής έκθεσης. Είναι γνωστό ότι συχνά για να εκτιμησουμε κάτι χρειάζεται να το δούμε από κάποια απόσταση και σε κάποιο άλλο, μη καθημερινό πλαίσιο. Ξαφνικά αυτό που η συνήθεια το κάνει να φαίνεται αυτονόητο, ακόμη και ασήμαντο, όπως το μαγαζί του Νικόδημου για έναν Λαρισαίο που το ξέρει από τα παιδικά του ίσως χρόνια, αποκαλύπτει όλη τη μοναδικότητα, την ομορφιά του, την ιδιαίτερη αξία του. Αν και κάθε «μουσειοποίηση» (με την έννοια της έκθεσης ενός έργου, εκτός των αρχικών συμφραζόμενων του) ενέχει κινδύνους, όπως τη «φειτικοποίηση» των αντικειμένων που αναγνωρίζονται πια ως μνημεία, δεν παύει να παραμένει και ένας αποτελεσματικός τρόπος για να υπογραμμιστεί και να αναδειχθεί η αξία ενός υλικού δημιουργήματος και έτσι να ξυ-

πνήσει την προσοχή, τον σεβασμό και, μεταξύ άλλων, να προστατευθεί. Επίσης, το οινοπώλειο, παίρνοντας τη θέση του στην έκθεση πλάι σε άλλα εσωτερικά εργαστηρίων, καφενείων, καταστημάτων (εικ. 6, 7), εκκλησιών, αντίστοιχης εποχής και μάλιστα παρουσιασμένων μέσα από την ασκημένη ματιά ενός καλλιτέχνη που προβάλλει τον χαρακτήρα τους και το ήθος αυτών που τα κατοίκησαν, κεντρίζει στον θεατή μια διαφορετική προοπτική στην προσέγγισή του και τον καλεί να το δει σε σχέση όχι μόνο με την πόλη της Λάρισας αλλά και με όλη την Ελλάδα. Μέσω του οινοπωλείου, η Λάρισα μπαίνει σε μια πανελλήνια λίστα μνημείων του προηγούμενου αιώνα.

Αντί για συμπέρασμα

Στη σύγχρονη Λάρισα, το αρχαίο θέατρο που θεαματικά αποκαλύπτεται στις συνεχιζόμενες ανασκαφές, τα τουρκικά κτήρια που επιβίωσαν, η παλαιοχριστιανική βασιλική του Αγίου Αχλλείου στο Κάστρο και οι παλιές γειτονιές τριγύρω, και μαζί τους το οινοπώλειο του Νικόδημου, αλλά και οι σύγχρονες πλατείες με την καλλιτεχνική και εμπνευσμένη υπογραφή της γλύπτριας Νέλας Γκόλαντα που ξαναθύμισαν τη σχέση της πόλης με το ποτάμι της, δίνουν το στίγμα της πόλης και αποτελούν μαζί και με τα μουσεία της (Αρχαιολογικό, Λαϊκής Τέχνης και Πινακοθήκη) λόγους επίσκεψης για όποιον δεν έχει επαγγελματικές ή σπουδαστικές αιτίες να έρθει. Παρά την πρώτη εντύπωση της απρόσωπης τομεντούπολης, διαπιστώνει κανείς ότι η Λάρισα διατηρεί ψηφίδες από όλες τις περιόδους της ιστορίας της, που συνιστούν -χάρη και στις πεζο-

εικονογραφία: φωτογραφία © 2005 από τον φωτογράφο Π. Παυλίδη / Α. Βαγι

7. Αμόρανα, Κίρκια, Καφενέιον Κίμων Σαββίδη, 3 Νοεμβρίου 1999 (φωτ. Α. Παυλίδη).

δρομήσεις των πρόσφατων ετών— και ησίδες ποιότητας για τη σύγχρονη ζωή. Το ευαισθητοποιημένο κοινό της είναι σε θέση να συντηρεί χώρους όπως το οινοπαιείο του Νικόδημου, ξέρει να διαλέγει, να συντηρεί γεύσεις, ακούσματα και εικόνες, να στηρίζει την παράδοσή της, και μακάρι αυτό να γίνει συνείδηση και παράδειγμα και για άλλες πόλεις.

Η περίπτωση του οινοπαιείου του Νικόδημου αντιπροσωπεύει ένα μοντέλο προστασίας ενός μνημείου της πολιτισμικής κληρονομιάς από πολίτες, γνωστό από άλλες ευρωπαϊκές χώρες αλλά σπάνιο στην Ελλάδα, μέσα από μια χρήση που του ταιριάζει και έτσι χωρίς να το μουσειοποιεί, το προστατεύει και το διατηρεί. Μέχρι πριν από έναν χρόνο το προστάτευε και ο ίσκιος του γέροντα ιδιοκτήτη. Για τους πτωχότερες κληρονομίες τέτοιων μαγαζιών, πολλά από τα οποία με θαυμαστό τρόπο έχει καταγράψει ο φακός του Αβραάμ Παυλίδη, το φορτίο της διαχείρισής τους θέτει, όπως είναι κατανοητό, ιδιαίτερα προβλήματα, ειδικά όταν έχουν την παιδεία και την ευαισθησία να συνειδητοποιήσουν ότι οι αποφάσεις και οι ενέργειές για ειδικά αγαθά αυτής της φύσης, μπορούν να έχουν τόσο μεγάλη σημασία και για το κοινωνικό σύνολο του σήμερα αλλά και του αύριο. Γι' αυτό χρειάζεται οπωσδήποτε και η συνδρομή και η συμπαράσταση, υλική και πνευματική, των ειδικών, των επιστημών και θεσμικών φορέων και των αρχών της πόλης και του κράτους που πρέπει να αγκαλιάσουν και να ενισχύσουν με κάθε τρόπο τέτοιες προσπάθειες. Εξίσου σημαντικό, ίσως και καταλυτικό ρόλο, παίζει το ενδιαφέρον και η ενεργή συμπαράσταση όλων των πολιτών της πόλης, που εκφράζεται μεταξύ άλλων και με τη δράση συλλόγων, αλλά και με δυναμικές και συλλογικές πράξεις διαμαρτυρίας όταν απειλούνται από πρόσκαιρα συμφέροντα τα στοιχεία της φυσιογνωμίας της πόλης. Οι εκπαιδευτικοί είναι οι πρώτοι που θα έπρεπε να ξέρουν και να πρωτοστατούν στον σεβασμό και την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς, υιοθετώντας με τις τάξεις τους τοπικά μνημεία, γνωρίζοντάς τα, έχοντας μαζί τους συνεχή διάλογο. Μπορούμε τάχα να ελπίζουμε πως τα μαθήματα μουσειακής εκπαίδευσης⁷ που άρχισαν να παρέχονται στους υποχθόνιους εκπαιδευτικούς θα δημιουργήσουν νέες γενιές πολιτών πιο ευαισθητοποιημένων στον σεβασμό των αξιόλογων μορφών πολιτισμικής έκφρασης παλαιότερων και σύγχρονων; Στην απόδοση αξίας και προσοχής στα σημεία κάθε πόλης που αρθρώουν την ιστορία της και την κάνουν ενδιαφέρουσα να μένει και να την επισκέπτεσαι, που συνιστούν το πολιτισμικό της κεφάλαιο;

Καταλήγοντας και με το βλέμμα στραμμένο στο μέλλον, μπορούμε να ευχηθούμε κάποια πανεπιστημιακή ομάδα να προχωρήσει καταρχήν σε μια επιστημονική καταγραφή και τεκμηρίωση των αντικειμένων του οινοπαιείου και την αξιολόγηση και προβολή του. Έχει σημασία να καταγραφούν άμεσα όλα τα αντικείμενα στο εσωτερικό του και ο τρόπος χρήσης καθενός, όσο υπάρχουν μάρτυρες που θυμούνται αυτές τις πληροφορίες και επίσης να εξασφαλιστεί με κάθε τρόπο η μη διατάραξη της αρτιότητας αυτού του κλειστού συνόλου. Αλλά η φυσική του διατή-

ρηση και ζωή, η σημαντική παρουσία του στην πόλη είναι άλλο ζήτημα: είναι ζήτημα του σημερινού πολιτισμού, της θέλησής και της παιδείας των ανθρώπων και των αρχών της Λάρισας.

Σημειώσεις

* Μια πρώτη μορφή του κειμένου εκφωνήθηκε στα εγκαίνια της ατομικής έκθεσης φωτογραφίας του Αβραάμ Παυλίδη με τίτλο «Επίτες παράδοσης» στην αίθουσα «Τάκης Τλούπας» στο Χατζηγιάνειο της Λάρισας, τον Μάιο του 2005.

1. Αυτή η πρώτη εκτίμηση μπορεί να τεκμηριωθεί με βιβλιότυπα μόνο με μια επιστημονική καταγραφή, που καθόλου να μην αφήσει, γιατί το κτήριο μπορεί να είναι διατηρημένο, αλλά το εσωτερικό του και τα κινητά στοιχεία δεν προστατεύονται παρά από την καλή θέληση και την παιδεία συγκεκριμένων ανθρώπων. Ο χώρος και τα αντικείμενα του χρειάζεται να τεκμηριωθούν συν ενιαίο σύνολο σύμφωνα με τις υποδείξεις που προέκυξαν από το Πρόγραμμα Έρευνας και Καταγραφής λαογραφικού υλικού του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης της Πάτρας (τις βασικές αρχές για μια τέτοια εργασία συνοψίζει η Πένυ Θεολόγυ-Γκούση στο άρθρο της «Προβληματικά εργαστήρια», Μίτος, Θέματα Υλικού Πολιτισμού και Πληροφορικής 2 (1994), σ. 12 κ.ε.).
2. Για τη δομή της αίσθησης, βλ. την Εισαγωγή της Βενετίας Αποστολίδου στο Raymond Williams, Κουλτούρα και Ιστορία (εισ.-μτφ. Β. Αποστολίδου), Γνώση, Αθήνα 1994.
3. Για τη σύζτηση γύρω από τον αποκλεισμό περιόδων ή πτυχών του παρελθόντος από τους Διαχειριστές του και τις συνέπειες του φαινομένου, βλ. Stone P. / Mackenzie R. (επιμ.), *The Excluded Past: Archaeology in Education*, One World Archaeology, Unwin Hyman, London 1995.
4. Κ. Κύρδη, «Αξιοποίηση των μουσειακών χώρων στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης της σχολικής ύλης», στο *Πρακτικά του Περιφερειακού Σεμιναρίου Μουσείων - Σχολείων, Καβάλα, 20-22 Σεπτεμβρίου 2002*, ΣΙΤΡΟΝΙΟ, Αθήνα 2002, σ. 26-29. Βλ. και Μπ. Βέμη, «Μνημεία και Εκπαίδευση: Η Συμβολή των Δασκάλων», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 56 (1995), σ. 55-60.
5. Ηρακλής Παπαϊωάννου, Πρόλογος, στο *Επίτες Παράδοσης / Hearths of Tradition* (δίδυμους έκδοσης), Κατάλογος ατομικής έκθεσης φωτογραφίας του Αβραάμ Παυλίδη (Μουσείο Φωτογραφίας Θεσσαλονίκης, Μάιος-Ιούνιος 2004), Θεσσαλονίκη 2004.
6. Για τον κίνδυνο της φετχοποίησης, βλ. Umberto Eco, *Πολιτισμικά Κοιτάσματα: Προτάσεις για τη Διατήρηση και τη Διαχείριση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς*, Παράσητης, Θεσσαλονίκη 1992.
7. Για τα βήματα που έχουν γίνει στην Ελλάδα προς αυτήν την κατεύθυνση, βλ. Β. Βέμη, «Η κατάσταση των εκπαιδευτικών: το πρώτο βήμα για την διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς», στο *Proceedings of the 7th International Symposium of World Heritage Cities*, Rhodes 23-26 September 2003 (σε ψηφιακή μορφή).

Nikodemos' Wine Shop in Larissa

Bili Vemi

In spite of the first impression of an impersonal concrete city that Larissa gives, the patient itinerant finds out that it has preserved some tesserae from all the periods of its history: they represent islets of quality in the everyday life as well as a pole of attraction for the visitors of Larissa. Among them a wine shop of the early twentieth century still stands intact and operates as a restaurant, thanks to the painstaking efforts of a local association. The Greek public opinion and our fellow citizens usually downgrade the very serious issue of respecting and preserving the cultural heritage of our country, and in particular that of the recent past. The case of Nikodemos' wine shop in Larissa and its successful management for twenty years now by a local association presents an interesting model for the preservation of an historic monument of a city by its conscious of the past and appreciative citizens.